

GHB: softdrug, partydrug, rapedrug of 'nieuwe heroïne'?

Suzan Oudejans en Masha Spits*

Makkelijk zelf te maken, goedkoop, zeer verslavend, ernstige bijeffecten en (nog) geen effectieve behandelmethode. Het resultaat is een drug met veel (jonge) thuisgebruikers die in eerste instantie relatief onzichtbaar zijn en die zichzelf en hun omgeving veel (gezondheids)schade toebrengen. Niet zelden belanden gebruikers in coma op de eerste hulp en voor velen van hen is dat geen eenmalige gebeurtenis. 'Gamma-hydroxybutyric acid' (GHB) ofwel 4-hydroxybutaan zuur kwam in de jaren negentig van de vorige eeuw voor het eerst in het nieuws als partydrug. Ook ging de aandacht uit naar het seksueel opwindende effect van het middel, evenals de verdovende werking. Het kreeg dan ook een minder aantrekkelijk imago, met de bijbehorende naam 'rapedrug'. Nu, ruim vijftien jaar later, wordt er in de media gesproken over GHB als de 'nieuwe heroïne'.

In deze aflevering kijken we terug op de berichtgeving over GHB in de media. Is het aantal berichten en de toon ervan in

verhouding met de grootte van de problematiek? Zijn de voorspellingen over de problemen uitgekomen of is het allemaal anders uitgekapt?

De jaren negentig

In de jaren negentig dook GHB op als recreatieve drug in het uitgaanscircuit. Ondanks het ontbreken van gelijkenissen met XTC, werd het in smartshops verkocht als 'liquid XTC'. Het middel had een onschuldig karakter, iets dat werd versterkt doordat je er geen kater aan overhield. Na incidenten in Rotterdam en Amsterdam op Koninginnedag 1996, waarbij mensen in coma raakten na een mix van GHB en alcohol, ging de overheid strenger controleren op het niet-geregisterde geneesmiddel en werden de smartshops gedwongen het middel uit de schappen te halen (Korf, Nabben, Leenders & Benschop, 2002).

In de media werd het ook steeds duidelijker dat het goedje niet écht onschuldig was. Niet eens zozeer vanwege de schadelijkheid of de verslavende werking ervan, maar vanwege het risico dat het in je drankje werd gedaan en je aangerand kon worden: de term rapedrug was ge-

* Dr. S. Oudejans en drs. M. Spits zijn eigenaar van onderzoeksbureau Mark Bench te Amsterdam en gastonderzoeker bij AIAR-AMC. E-mail: suzan.oudejans@markbench.nl, masha.spits@markbench.nl.

boren. Iedereen hield vervolgens angstvallig zijn drankje vast en verloor het geen moment uit het oog.¹ Incidenteel berichtten de media wel over het bedwelvende karakter van de drug (zoals Trouw in september 1998), maar er gingen nog geen grote alarmbellen af: 'Een klein beetje leidt tot ontremming en vrolijkheid, hogere doses tot suffigheid. Wie nog meer van het goedje drinkt, verliest uiteindelijk het bewustzijn. Levensgevaarlijk is een groot woord.' De jongens die bij het betreffende incident waren betrokken, hadden hun roes uitgeslapen in het ziekenhuis en konden de volgende middag weer naar huis.² Ook de door de Evangelische Omroep uitgezonden documentaire over de gevaren van GHB als rapedrug werd door NRC Handelsblad enigszins te kijk gezet als een paniekerige en slechtgeïnformeerde reactie.³ Hoewel het debat in dit decennium vooral gaat over het gevaar van het middel als rapedrug en in hoeverre dit echt aan de orde is, wordt tussen de regels door wel gerept over de gemakkelijke verkrijgbaarheid - alle ingrediënten zijn namelijk, met aanwijzingen voor de bereiding, makkelijk en goedkoop te verkrijgen via internet - en de lastige dosering van het middel. Mensen nemen al makkelijk te veel, waarna niet zelden bewustzijnsver-

lies of een comateuze toestand optreedt. Aanwijzingen voor de verslavende werking waren er nog niet en die angst werd ook niet aangewakkerd door de overheid: het RIVM maakte in 1999 een risico-inschatting en kwam tot de conclusie dat het middel vanwege de moeilijke dosering 'een groot risico vormt voor de individuele gezondheid (...)'; het middel heeft echter '(...) heeft een hoge mate van zelfcorrectie, vanwege de onaangename bijeffecten. GHB heeft daarom geen tot een lage verslavingspotentie'.⁴

Begin 21e eeuw

Toch worden over het middel aan het begin van de 21e eeuw steeds meer zorgen geuit in de media en ontstaat er een discussie over de voors en tegens van de plaatsing van het middel op de lijst van harddrugs van de Opiumwet.⁵ In 2002 wordt het middel op lijst II (softdrugs) van de Opiumwet opgenomen.⁶ Hoewel ook de discussie en de berichtgeving over de status van rapedrug of stiekeme drogering - weliswaar minder prominent - blijft voortwoeden (Nemeth, Kun & Demetrovics, 2010)⁷, zijn er weinig berichten over het middel en rapporteren experts over een verflauwende belangstelling voor het middel (Korf e.a., 2002;

- 1 www.nrc.nl/handelsblad/van/1999/februari/15/politie-onderzoekt-misbruik-partydrug-7435343; www.trouw.nl/tr/nl/5009/archief/archief/article/detail/2716871/1999/02/15/politie-alert-op-verkrachtingsdrug.dhtml.
- 2 www.trouw.nl/tr/nl/5009/archief/archief/article/detail/2681087/1998/09/29/verdovend-middel-voor-dieren-ghb-dook-al-eerder-op-in-housescene.dhtml.
- 3 retro.nrc.nl/W2/Nieuws/1999/04/20/Rtv/02.html.

- 4 www.rivm.nl/bibliotheek/digitaaldepot/CAM_GHB_risicoschattingsrapport.pdf.
- 5 www.trouw.nl/tr/nl/5009/archief/archief/article/detail/2495112/2001/12/17/toen-het-nog-mocht-was-het-middel-minder-gevaarlijk.dhtml.
- 6 wodc.nl/images/2278-samenvatting_tcm44-481313.pdf.
- 7 www.telegraaf.nl/binnenland/20580042/_drie_meisjes_16_gedrogeerd_.html; www.telegraaf.nl/binnenland/20762396/_vrouw_vergiftigd_met_ghb_.html.

Korf, Nabben & Benschop, 2004). De voorspelling van het RIVM lijkt dus uit te komen. Afgezien van een tijdens het IDFA (2009) vertoonde documentaire over een groep Zweedse jongeren die regelmatig en gedurende lange tijd GHB gebruiken en zwaar in de problemen zijn gekomen⁸, blijft de grote media-aandacht voor het middel in dit decennium uit.

Vanaf 2011

Dat verandert in 2011, wanneer een groeiende groep zich met verslavingsproblemen bij de verslavingszorg blijkt te melden. Door een forse toename van het aantal GHB-verslaafden in de verslavingszorg - van 60 (2007; IVZ) naar 800 (in 2012)⁹ - wordt duidelijk dat GHB niet alleen een bedwelmende en seksueel opwindende werking heeft, maar ook een verslavende werking. Het RIVM maakt opnieuw een risico-inschatting en concludeert dan ook dat het risico op geestelijke en lichamelijke verslaving toch hoog is en adviseert om GHB naar lijst 1 van de Opiumwet te verplaatsen.¹⁰ Halverwege 2012 wordt dit advies opgevolgd en komt GHB op lijst 1.¹¹ De berichtgeving van de afgelopen jaren gaat dan ook vooral over de verslavende werking. Verassend genoeg komen er langs verschillende wegen, zoals in de

actualiteitenrubrieken Brandpunt (2012) en Zembla ('Knock-out in Brabant', november 2013), jongeren aan het woord die ofwel al geruime tijd verslaafd zijn¹² of net afgekickt zijn na een jarenlange GHB-verslaving. Deze jongeren waren dus verslaafd in de tijd dat dit vrijwel niet onderkend werd. Zo ook Renée Kelder, die de afgelopen maanden in verschillende media haar verhaal heeft gedaan: een leuk, hoogopgeleid meisje dat jarenlang een dubbelleven leidde, door de verslaving aan haar 'buisje zelfvertrouwen'.¹³ Het beeld dat uit deze berichtgeving naar voren komt, is dat GHB niet meer primair een partydrug is, maar juist veel thuis wordt gebruikt (met name buiten de Randstad).¹⁴

In 2013 en 2014 berichten de media vrijwel uitsluitend verontrust over GHB. Het betreft dan vooral de risico's met betrekking tot het thuisgebruik, de verslavende werking, het moeizame afkickproces, het knock-out gaan en het hoge percentage ziekenhuisopnamen bij de eerste

8 www.idfa.nl/nl/tags/program.aspx?id=3aea787e-706f-4a33-8b6d-256719f3bcf2.

9 www.sivz.nl/nl/ladis/publicaties

10 www.rivm.nl/bibliotheek/digitaaldepot/CAM_Risicoschatting_gamma_hydroxyboterzuur_2011.pdf.

11 www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/09/06/ghb-wordt-harddrug.html.

12 brandpunt.incontxt.nl/seizoenen/2012/afleveringen/01-04-2012/fragmenten/de-doe-het-zelf-drug/extras/de-gevolgen-van-ghb; www.npo.nl/zembla/14-11-2013/VARA_101320586.

13 <http://pauwenwitteman.vara.nl/media/313841>

14 nos.nl/op3/video/633645-thuisgebruiker-fred-over-ghb-en-affkicken.html; www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/archief/archief/article/detail/3443558/2013/05/18/schuimbekkend-van-de-ghb---in-rucphen.dhtml.

hulp ten gevolge van GHB-gebruik.¹⁵ Niet voor niets krijgt GHB nu de alarmerende naam de 'nieuwe heroïne'.¹⁶

Tot besluit

Wat kunnen we concluderen over ruim vijftien jaar GHB-gebruik en -berichtgeving in Nederland? Ten eerste: de media spelen in het geval van drugsgebruik altijd een bijzondere rol. De berichtgeving is niet zelden alarmerend; het wordt de media wel eens verweten zelf een rol te spelen bij de toename van de belangstelling voor een middel, door een hype te creëren en mensen alleen maar nieuwsgieriger te maken naar datgene waarvoor wordt gewaarschuwd (Korf e.a., 2002). Dat gaat in het geval van de GHB-problematiek ook op. Er is echter een specifiek medium dat in dit geval een extra belangrijke rol lijkt te spelen: internet. Het vinden van een recept voor de vervaardiging van GHB zou kinderlijk eenvoudig zijn en de ingrediënten zijn gemakkelijk online te bestellen. Moeilijk is het inderdaad niet om een lijstje met ingrediënten te vinden, zo leert een korte zoektocht, maar of het dan om een goed recept gaat en of de bereiding gemakkelijk is, blijft de vraag.¹⁷

Terug naar de vraag waarmee we deze bijdrage begonnen: is het aantal berich-

ten en de toon ervan in verhouding met de grootte van de problematiek? Toegegeven, over de verhouding tussen het aantal berichten en de grootte van de problematiek kunnen we in dit kader uiteraard geen betrouwbare conclusies trekken. Maar er waren veel berichten en er blijken problemen te zijn. De toon van de berichtgeving over GHB is altijd alarmerend geweest, maar dat geldt voor veel nieuwe drugs (Korf e.a., 2002). De inhoud van de berichtgeving is verschoven van de waarschuwende toon over in coma raken en GHB als rapedrug naar de verwoestende werking in de dagelijks leven die regelmatig gebruik met zich meebrengt. In die zin was de krachtige waarschuwing in de eerste verhalen als terecht te bestempelen.

Daarnaast is de voorspelling dat GHB geen massale gebruikersgroep zou krijgen uitgekomen: het percentage actuele GHB-gebruikers (0,4% van de algemene bevolking heeft in het afgelopen jaar gebruikt) is gelijk aan dat van amfetaminegebruikers en daarmee kleiner dan het percentage burgers dat XTC gebruikt. Ook het aandeel van GHB in de totale drugsproblematiek wordt als beperkt beschouwd (Van Laar e.a., 2013). Het is wél allemaal wat anders uitpakend dan de berichtgeving aanvankelijk leek te voorspellen: GHB is geen massaal toegepaste rapedrug gebleken, maar een zeer verslavend en hardnekkig middel dat voornamelijk thuis gebruikt wordt. Het is opvallend dat deze verhalen pas na ruim tien jaar na de introductie naar buiten kwamen. Wellicht heeft dit te maken gehad met de verschuiving van uitgaansgebruik naar thuisgebruik;

15 nos.nl/op3/artikel/633515-ghb-niet-samen-uit-maar-in-je-eentje-thuis.html.

16 www.gezond24.nl/tv-uitzending/g24_iv_8838/ghb-verslaving-ernstiger-dan-gedacht; www.ad.nl/ad/nl/1012/nederland/article/detail/3411682/2013/03/19/ghb-is-de-nieuwe-heroïne.dhtml.

17 partyflock.nl/topic/709446:zelf-ghb-fabriceren; www.czw.nl/party-drug-ghb-uit-de-keuken.79410.lynkx.

daarbij kan men veel vaker en gemakkelijker gebruiken en dit kan langer onopgemerkt doorgaan (zie ook het artikel van Brunt en Schooten in dit nummer).

Literatuur

- Korf, D.J., Nabben, T. & Benschop, A. (2004). *Antenne 2003. Samenvatting*. Amsterdam: Rozenberg.
- Korf, D.J., Nabben, T., Leenders, F. & Benschop, A. (2002). *GHB: tussen extase en narcose*. Amsterdam: Rozenberg.
- Laar, M.W. van, Cruts, A.A.N., van Ooyen-Houben, M.M.J., Meijer, R.F., Croes, E.A., Ketelaars, A.P.M., e.a. (2013). *Nationale drug monitor. Jaarbericht 2012*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Németh, Z., Kun, B. & Demetrovics, Z. (2010). The involvement of gamma-hydroxybutyrate in reported sexual assaults: a systematic review. *Journal of Psychopharmacology*, 24, 1281-1287.